

Föreningen Islandssamlarna
c/o Per Hanner
Wittstocksgatan 2
115 24 STOCKHOLM

Rapport september 1982
(Nr 51)

God höst på Er allesammans,

en höst som vi önskar skall bli riktigt givande för var och en av Er, både filatelistiskt och på andra vis. Sommaren i Norden, eller i vart fall stora delar av Sverige, bjöd ju för en gångs skull på ett sådant väder, att det säkert inte var många som då ägnade sina frimärken en tanke. Och undertecknad, som skulle ägna sig helt åt stämpelhandboken under semestern, drabbades förstås också av den stora värmen. Det är inte så lätt att få något gjort, när varje dag, vecka ut och vecka in, bjuder på en trettiogradig hetta, men en del blev dock skrivet och resten får tas igen i höst.

Har Du glömt att lämna in till höstauktionen, som hålls i Göteborg, får Du några dagar till på Dig, men det gäller att handla raskt, se nästa sida!

Resultatlistan från vårens auktion, även den i Göteborg, medföljer denna rapport som bilaga. Sammanlagda omsättningen blev rekordar-tad, hela 62.000 kr, men så var det ju också ovanligt fint material med den gången.

Vår vänförening Félag Frímerkjasafnara har avhållit sitt 25-års-jubileum och i augusti hållit utställningen Frímex 1982. Från ut-ställningen har vi, när detta skrives, ännu inga uppgifter om del-tagare och belöningar. Däremot kan vi i denna rapport berätta om det sensationella exponatet från Islands Riksarkiv med 10 (tio) icke förut kända skildingbrev. F.F. har utgivit en jubileumsskrift, till vars innehåll vi kanske får tillfälle att återkomma. Vi skall dock här nämna att Jón Adalsteinn Jónsson skrivit F.F:s 25-åriga historia på hela 70 sidor, och att två av dessa helt ägnas åt kon-takterna med oss i Islandssamlarna.

Jag ber Dig särskilt observera det erbjudande som finns i denna rapport om att få skaffa artiklar ur tidigare rapporter, och att beställning härav skall vara inne före 20 oktober.

I förra rapporten, s. 3, rad 6 nedifrån, stod det "Islands be-byggande 1874" om ett frimärke med Ingolf Arnarsson. Även om jag tror att nästan alla förstod att årtalet skulle vara 874, är det väl säkrast att jag rättar detta utskriftsfel.

Du finner vid läsningen av denna rapport att alldeles ovanligt mycket bygger på material som sänts in av olika snälla medlemmar. Detta är ur min synvinkel idealiskt. Visserligen har det av mig ändå krävts översättning, redigering och nedknackning på skriv-maskin, men det fina är att det blir en bred täckning av olika ämnesområden på detta sätt. Jag tackar alla bidragsgivarna men främst Folmer Østergaard, vars bidrag gett stoff till tre sidor av rapporten. Ändå vill jag upprepa mitt uttalande i förra rapporten, att vi vore verkligen tacksamma om flera ville engagera sig. Det räcker med att sända in en enkel fråga, ange ett önskemål eller an-måla någon iakttagelse som kan ha intresse. Gör det! Adressen står högst upp.

Sekreteraren

Kommande
sammanträden

Stockholm. Lokal Tony Bjellefors' kontor, Drottninggatan 56, 4 tr.
Tid kl. 19.30

Tisdagen den 12 oktober: Bernhard Beskow visar förfalskningar
och Engel Angberg sitt Frímex 1982-exponat av avarter
och varianter.

Tisdagen den 16 november: Visning av auktionsobjekten.

Onsdagen den 8 december: Nyanseringsafton. Medtag vad Du vill
ha nyanserat.

Göteborg. Lokal Danska Sjömanskyrkan, Drottninggatan 17-19.

Tid kl. 19.30 den andra och fjärde onsdagen i månaden.

Betr. program, se annons i Göteborgs-Posten söndagen före
mötesdagen. Visning av auktionsobjekten i Göteborg på mötet
den 10 november. Auktion i Göteborg den 24 november (lokal se
auktionslistan).

Inlämning till
höstauktionen
och "offert"

Allt om villkor och regler för inlämningen fanns i rapport nr 50.
Enligt denna skulle sista inlämningsdag vara den 20 september.
Av två orsaker har emellertid auktionskommittén varit vänlig att
bevilja en utsträckning av tiden till den 27 september, men då
skall inlämningen ovillkorligen vara auktionsförrättarna till
handa. Orsakerna är:

- a) att denna rapport oväntat nog kan utsändas i september, men
inte tidigare än att den kan väntas komma medlemmar i Sverige,
Danmark och Norge till handa just omkring den 20 september.
Med en liten ruckning av tiden för inlämningsstopp kan den
alltså bli en påminnelse.
- b) att auktionskommittén tänkte komma med en liten nyhet, som
inte var aviserad i rapport nr 50: utöver auktionslistan tänker
man skicka ut en offert med fasta priser, till vilken man också
tar emot inlämning. Det fasta priset bestäms av inlämnaren
och provisionen i detta fall är också 10 %. Offerten kommer att
omfatta högst 100 nummer, och först inlämnade 100 objekt kom-
mer med.

Sänd Dina objekt till Björn Forsgren, Fredholmsgatan 29,
425 30 HISINGS KÄRRA. Vill Du rådfråga honom om inlämningen är
hans bostadstelefon 031/ 57 26 78.

Erbjudande om
äldre bilagor
till och sidor
ur rapporter

Under de senaste tio åren har vi haft ambitionen och lagt ned
mycken möda på att tillföra dessa Rapporter inte bara nyhets-
material och föreningsmeddelanden utan också artiklar av mera be-
stående värde och intresse. Vi har försökt ta till vara förenings-
medlemmarnas egna, men också andras, forskningsresultat och också
kommit med längre sammanfattande artiklar.

Den som har sparat alla rapporter och bilagor under denna tid bör
ha fått ihop en hel liten "handbok i spridda delar av Islands,
Färöarnas och Grönlands filateli". Men vi får ju ständigt nya
medlemmar, som inte har de äldre rapporterna men ofta frågar efter
dem, och det finns en viss efterfrågan på det äldre materialet
även från tidigare medlemmar. För fem år sedan gav vi därför våra
medlemmar ett särskilt erbjudande att anskaffa valda delar av det
äldre materialet, och nu tycker vi det kan vara lagom att åter-
komma med ett sådant. Vi har därför inventerat fram vad som
skulle kunna vara av intresse att - mot betalning - tillhanda-
hålla medlemmarna och fått fram följande lista.

	Antal sidor	Beställn.- nummer
<u>Bilagor till rapporter</u> (1973-1980, de med x markerade är översättningar ur isländska handboken av år 1973)		
Något om de isländska nummerstämplarna (Hanner)	5	1
Isländska post- och telestyrelsens frimärkssam- ling och Hans Hals' forskningssamling på Íslandia 73 (Jón Adalsteinn Jónsson)	7	2
x) Märken i rullar och "automattandning"	1	3
x) Orlofsmärkena	2	4
x) Tollur	6	5
x) Greidslumerki (avgiftsmärken)	4	6
x) Märkena till Världsutställningen i New York 1939 och påtrycken 1940	2	7
Í GILDI '02-'03, en elementär handledning (Hanner)	8	8
Utländska stämplor på isländska frimärken (Åhman)	5	9
Isländska varianter från skillingar till Í GILDI (Fenger)	7	10
Order- och efterstämplingar av isländska fri- märken (Runeborg-Hanner) + 2 sidor komplette- ringar i rapport sept. 1977	6 (4+2)	11
De färöiska frimärkena 1940-1941 (I. Jacobsen)	5	12
De färöiska frimärkena 1919 (I. Jacobsen)	5	13
Grönlands postväsen (Zetterberg) med karta	7	14
Luftposten på Island (Nørgaard), artikeln skriven 1935 och avser alltså den första tiden	5	15
Treringade nummerstämpeln 236 i Flaga 1931-1936 (Thormar-Runeborg)	4	16
Islands kronstämplor (Runeborg) + 2 sidor kom- pletteringar i rapport maj 1979	10 (8+2)	17
Hópflug Ítala och Balbo-breven (Hanner)	7	18
<u>Intressanta sidor ur Rapporter</u>		
"Blandade siffror" i antikva- och lapidarstämp- lar (1975)	2	19
Bernupplagan av Í GILDI (1975)	2	20
Zeppelin-påtrycken 1931 (1976)	2	21
Nyanserna och dubbeltreorna på 3 aur fintandat, Facit nr 8 (1976)	2	22
Om dubbeltänderna och annat om tandningen av skillingarna och aur-märkena (1979)	3	23
Hur skilja mellan de två äldsta emissionerna av de dubbla brevkorten? (1979-1980)	2	24
Reykjavíks äldsta namnstämpel (Fenger), om hur man skiljer mellan de stämplor Facit kallar A och C 1 (1980)	2	25
Frimärkena och blocket vid regeringsjubiléet 1937 (1981)	3	26

Allt det här kan Du nu beställa. Priset är detsamma som 1977, nämligen 1:- kr per sida + ett fast belopp av 2:- kr för porto, kuvert och expedition. Detta ger alltså en viss rabatt vid större beställningar, eftersom verkliga portot snabbt stiger över det fasta beloppet. Avgiften per sida är ju för kopieringskostnaden, men observera att vi har samma pris även om vi i det särskilda fallet kan ta av det lilla lager av kvarliggande överexemplar, som finns för vissa av artiklarna.

Du beställer genom att insätta beloppet på föreningens postgiro-konto nummer 40 29 57-5 (Föreningen Islandssamlarna, Stockholm) och på talongen anger Du beställningsnumren (i högerkolumnen i vår lista) för vad Du vill ha. Medlemmar boende i Island och

och andra länder, från vilka postgiro ej kan användas, skickar beställningslista och betalning (i svenska pengar - även dollar-sedlar kan mottagas, men dollarn gäller då bara för 5 sv. kronor på grund av växlingskostnaden) till sekreteraren Per Hanner, Wittstocksgatan 2, S-115 24 Stockholm. Beställningen måste vara inne före 20 oktober och först efter detta datum, då vi fått se hur många kopior vi skall dra upp av varje artikel, kan vi sända ut materialet.

Obs. Eftersom det finns kvar en del exemplar av föreningens nummerstämpelmall, går det att kombinera ovanstående beställning med köp av en mall. Denna mall gör det möjligt att skilja mellan nummerstämplarna 6 och 9 resp. 66 och 99. Priset för mallen med utförlig bruksanvisning är vid leverans samtidigt med litteraturen 8:- kr. (Vid köp enbart av mallen gäller ordinarie priset 10:- inkl. porto.)

Nyaste
frimärkena
från Island

Trots att det varit sommar har det sedan senast utkommit en rad nya frimärken.

Facitnr	Utg. dag	Valör (aurar)	Motiv etc.
617	3/6	300	Får
618	"	400	Ko
619	"	500	Katt (enligt märkets text: Huskatt)
620	3/6	1000	Kaupfélag þingeyinga (Konsumtionsföreningen i þingeyjarsýsla) 100 år (bild av föreningens huvudkontor i Húsavík i gamla dagar)
621	1/7	700	Isländska hästen och hästsporten (häst med ryttare)
622	1/7	1500	Lantbruksskolan i Hólar 100 år
623	8/9	800	De äldres år (målning av Herdubreid av Isleifur Konrádsson)
624	8/9	900	Berömda islänningar: Þorbjörg Sveinsdóttir

Det var ju en faslig rad högvalörer. Även om isländska kronan åter devalverats och nu står i 43 svenska öre, får väl valörer överstigande 5 isländska kronor betecknas som högvalörer.

Av dessa märken är de fyra första och nr 624 tryckta i Frankrike och hamnar alltså efter hand i datumfyrblockslistan.

För fåret, kossan och kissemissen har man använt samma lilla format (dock denna gång stående) som i den djurserie som påbörjades 1980. Utförandet avviker dock något genom att djuren här fått en heltäckande bakgrund, och det är därför tveksamt om dessa husdjur skall anses ingå i den förutvarande serien, som ju med ett undantag (hunden) avbildat vilda djur. Vi får väl se hur fortsättningen blir.

Kaupfélag þingeyinga uppges vara Islands äldsta kooperativa förening.

Den isländska hästen (eller ponnyn, om man så vill - det heter dock "hestur" på isländska) har vi ju sett på tidigare frimärken. Det nu utkomna märket avser dock också att erinra om hästsporten. Den trevliga islandshästen är bl.a. känd för att den har fem gångarter, vilket är två mer än de flesta andra hästraser, som

nöjer sig med skritt, trav och galopp. Islandshästen har blivit något av en exportsucces, det lär t.ex. finnas 40-50.000 islandshästar i Europa, exkl. Island.

Lantbruksskolan i Hólar ligger i Hólar í Hjaltadal, som är platsen för det ena av Islands två gamla biskopssäten (det andra är Skálholt). På märket syns därför inte bara skolan utan även domkyrkan med sitt smala, höga torn.

Att "de äldres år", utlyst av FN, illustreras med en bild av fjället "Herðubreið, högländets drottning", som det står på märket, tycks bero på att det är fråga om en målning av en äldre man. Isleifur Konráðsson levde 1889-1972, var sjöman och arbetare och började måla först på äldre dagar.

Þorbjörg Sveinsdóttir (1828-1903) var Reykjavíks barnmorska (jordemor) i nära 50 år och var en bärande kraft i flera olika folkrörelser, varigenom hon fick stort inflytande. Hon tog initiativet till stiftandet av "Den isländska kvinnoföreningen" 1894, kämpade för tillkomsten av ett isländskt universitet m.m.

Datum-
fyrblocken
igen

Kompletteringar till den i förra rapporten intagna stora listan över 4-blocks-datumen har inkommit från, i bokstavsordning, Engel Angberg, Sveinbjörn Blöndal, Sigurdur Thormar och Folmer Østergaard, som vi tackar. Dessa kompletteringar avser även några av de nyaste märkena, anmälda på annan plats i denna rapport. Följande tillägg skall göras till förra listan:

Facit nr	Valör	Tryckdatum
584	100	18.10.79
596	170	13.8.80
597	190	19.8.80
613	20	29.1.82
614	600	1.2.82
617	300	25.2.82, 26.2.82, 1.3.82
618	400	23.2.82, 24.2.82
619	500	24.2.82, 25.2.82, 1.3.82
620	1000	30.3.82, 31.3.82, 1.4.82

Å andra sidan är det ett datum, som vi börjat misstänka kommit med i listan genom en felskrivning i brev från en medlem. För Facit 545 (50 kr Einar Jónsson) har vi fått in de uppgifter som stod i förra rapporten, nämligen 23.6.75, 27.6.75, 30.6.75 men är verkligen 23.6.75 riktigt? Har någon sett detta datum? Vi misstänker att den uppgift vi fick in om den 23.6.75 var en felskrivning för 27.6.75.

En intressant sak är att nya datum dyker upp ända till två år efter utgivningsdagen. Det måste väl förklaras av att alla arken med detta datum hamnat i paket som först långt efter emissionsdagen öppnats av isländska postverket för att arken skall tas i bruk. Sådant kan ju särskilt lätt hända, om endast en liten del av upplagan tryckts den dagen. I varje fall är detta en anledning till att alla uppgifter om de nyaste märkenas tryckdagar får anses mycket preliminära. Detta måste göra det extra spännande för dem som vill samla alla datum.

Vi har tidigare efterlyst en förklaring av den mystiska beteckning, t.ex. TD3-8 eller TD3-13, som finns på en annan del av marginalen till de daterade arken. Folmer Østergaard har nu fått fram uppgift om vad dessa beteckningar betyder:

- a) TD3 anger att man tryckt 3 ark per cylinder,
- b) det sista talet anger numret på den maskin hos franska postens tryckeri som använts.

Alla de märken som tryckts på detta tryckeri för Island har tryckts med 3 ark på cylindern (alltså TD3). Som Folmer Østergaard påpekat i en tidigare rapport, kan dessa tre ark åtskiljas genom att de fått ett, två eller inget färgstreck i marginalen nedanför det "sydöstra" märket i arket. Dock känner man - fortfarande enligt Folmer - av Facit 579, trots beteckningen TD 3, inget ark som saknar färgstreck, dvs. det finns bara ark med ett eller två streck. Folmer har en obekräftad teori att det kan ha blivit något fel i ett av arken på cylindern och att därför alla därmed tryckta ark kasserats. Detta låter inte otroligt. Har någon en annan förklaring?

Tio "nya"
skildingbrev
på Frímex
1982

Ólafur Eliásson har varit vänlig att sända oss ett meddelande som släpptes ut av Félag Frímerkjasafnara före öppnandet av dess utställning Frímex 1982. Det innehåller så sensationella nyheter och intressanta detaljer, att vi här nedan återger det i dess helhet, översatt från isländskan. Ólafur meddelar också, att det är Thór Thorsteins och han som bearbetat den beskrivna samlingen, klassificerat materialet och monterat breven.

"Kuvert i Islands Riksarkivs förvar

På Félag Frímerkjasafnaras i anslutning till föreningens 25-årsjubileum avhållna utställning på Kjarvalsstadir i Reykjavík den 19-23 augusti visas i 8 ramar en samling av 46 frimärkta brev och kuvert, som tillhör Islands Riksarkiv. Dessa brev har kommit fram under de senaste åren vid genomgångar av olika myndigheters arkiv, främst det gamla Landshövdingeämbetets.

Dessa brev och kuvert har aldrig tidigare visats för allmänheten, och då det här rör sig om det märkligaste fyndet någonsin av gamla isländska kuvert kan det vara anledning att här redogöra för det.

Först skall då nämnas de brev, som är frankerade med de äldsta isländska frimärkena, skildingmärkena från 1873. Hittills har man känt till 34 brev med allmänna skildingmärken (källa: svenska frimärkskatalogen Facit) och 6 brev med tjänstemärken. Här visas nu varken mer eller mindre än tio "nya" skildingbrev, varav fyra allmänna brev och sex tjänstebrev. De förra är alla frankerade med en, två eller tre 4-skildingmärken. Två tjänstebrev har var sitt 4-skildingar tjänstemärke, två har 8-skildingar och två är frankerade 4 + 2 x 8 skildingar. Ett av tjänstebreven är från april 1873 och därmed det äldsta av de skildingbrev, vars ålder kunnat fastläggas.

Sedan har vi brev med det blå 5-aur-märket från 1876. Detta hör till Islands mera sällsynta, och brev med detta märke har man kunnat räkna på fingrarna. Här visas nu fyra brev med detta märke, varav ett med även andra märken. Ett av breven förtjänar särskilt att uppmärksammas. Det är ett 5 aur brevkort från 1879, som via England gått till Danmark. Då portot var 10 aurar har påsatts ett blått 5-aur-märke. I flera avseenden är detta brevkort unikt. Bl.a. är det daterat den 29 november 1879, vilket är 19 dagar före landshövdingens kungörelse om försäljning av brevkort. Hittills har man ansett datum för kungörelsen, 18 december 1879, som brevkortets utgivningsdag, något som genom detta brevkort alltså visar sig vara fel.

Märket 20 aur violett från 1876 hör också till de sällsyntare isländska frimärkena, men här visas nu båda tryckupplagorna på brev. Särskilt med andra trycket, 1881, är ytterligt få brev kända. Brev med alla tre trycken av 20 aur blå från 1882 finns också med liksom åtskilliga andra brev.

När vi sedan kommer till de olika tjänstebreven skulle det finnas mycket att berätta, ty här är i det närmaste varje brev unikt i sitt slag. Vi har redan nämnt de sex skildingbrev som tillkommer till de sex tidigare kända. Men här visas också brev med alla tre trycken av både 10 aur och 20 aur tjänstemärkena från 1876 liksom alla fyra trycken av 5-aur-märket från 1878, varav (enligt Facit) endast ett av trycken tidigare känts på brev. Slutligen finns också ett brev med 3 aur från 1898, hittills okänt på brev.

Många av dessa tjänstebrev är fölgebrev till penningförsändelser och alltså med höga porton, flera med portobelopp som tidigare inte varit kända på bevarade försändelser. Brevens belyser på ett intressant sätt den tidens kommunikationer, varvid portot och stämplarna var för sig har något att förtälja. Man vet också om vart och ett av dessa brev var, när och av vem det skrivits. Det skulle emellertid föra för långt att här gå in på detaljer.

Fast vi här fått begränsa oss till huvuddragen och bara kunnat beröra ett mindre antal av breven är det klart att det här är fråga om ett mycket märkligt exponat. F.F:s jubileumsutställning kommer att väcka mycken uppmärksamhet, både här hemma och utomlands, genom att dessa unika brev nu för första gången kunnat beses av samlare och allmänhet. Dessa brev och andra, som finns i arkivets samling, kommer att stimulera forskningen i isländsk frimärkshistoria under 1980-talet.

Föreningen framför till Riksarkivet och riksarkivarien Bjarni Vilhjálmsson ett stort tack för att den fick visa dessa klenoder i arkivets förvar."

Ett litet tillägg från Rapportens sida: När det gäller Islands första brevkort, som alltså fanns daterat den 29 november 1879, noterar man att Sir Athelstan Caröe i "Icelandic Posts 1776-1919", sidan 70, anger att han funnit två olika utgivningsdatum i olika årgångar av Islands officiella tidning. På ett ställe står 18 december 1879, på ett annat 10 oktober 1879. Det skulle därför kunnat ligga nära till hands att nu antaga att sistnämnda datum är det riktiga. Men inte heller den 10 oktober är det riktiga utgivningsdatumet, meddelar Ólafur Elíasson i ett senare brev som svar på våra funderingar om detta, det datumet var den dag då Christian IX stadfäste förordningen om brevkort i Island, och första användningen måste ha varit senare. Ólafur nämner vidare om brevkortet, att det var daterat den 29 november samt stämplat i Reykjavík 10.12 och i England och Danmark i januari 1880. Kortet skrevs av sekreteraren i Landshövdingeämbetet, Jón Jónsson, en man som rimligtvis bör ha varit en av de första som kom i kontakt med brevkorten.

Kronstämpeln
REYKHOLT
kvar i
Reykholt

Vår allra nyaste medlem, Sveinbjörn Blöndal, som bor på Laugarholt i närheten av Baer i Borgarfjardarsýsla - en nejd välkänd från bl.a. Egil Skallagrímssons saga - är framförallt intresserad av datum-fyrblocken men rapporterar nu en sensationell upptäckt på ett helt annat område. Sveinbjörn bor inte så långt från Reykholt, där en gång Snorri Sturluson hade sitt hem. Vi citerar ur hans brev till föreningens sekreterare:

"Jag blev mycket överraskad en gång i våras, då jag kom till post- och telestationen i Reykholt. Ärendet var närmast att se om man

där hade några ark med datum som jag saknade i min samling. När detta var undanstökat, tog jag fram ett brev som jag hade frimärkt och bad att få det stämplat med stället's stämpel. Det gick förstås fint. Men sedan sade flickan på postexpeditionen ("afgreidslustúlkan"): "Jag har en liten annan stämpel". Och så tog hon till min stora häpnad fram kronstämpeIn REYKHOLT, som jag antager blev undanlagd för decennier sedan. Jag bad flickan om avtryck av stämpeIn på ett vanligt papper och fick det. Det finns ju stor risk för att någon kan avstämpla gamla märken och brev med denna stämpel eller någon annan liknande, fast det är väl inte tillåtet. Jag är tveksam om en del av postpersonalen verkligen har detta klart för sig. Naturligtvis hör sådana stämplat hemma på postmuseum och ingen annanstans."

Sveinbjörn medsände ett exemplar av renavtrycket av denna kronstämpel från Reykholt, vilket vi införlivat med föreningens arkiv för stämpelforskningen, och för vilket vi hjärtligt tackar. StämpeIn ser ut att vara i gott skick med undantag för vissa skador på cirkeln. Det kan noteras att avtrycket gjorts med en blåaktig stämpelfärg, vilken klart avviker från den vanliga gråaktiga som Reykholt tydligen normalt använder, att döma av stämpel därifrån på brev från Sveinbjörn. Möjligen var detta en försiktighetsåtgärd från "stúlkans" sida.

Det rör sig här alltså om en stämpel, som dåvarande brevsamlingsstället Reykholt, upprättat 1892, tilldelades 1895 men som redan 1903 ersattes med nummerstämpel 152. Under 79 år efter den reguljära användningstiden har alltså stämpeIn legat kvar på postanstalten. Den är i Facit upptagen som en av de allra sällsyntaste och därmed dyraste av kronstämplatarna. Risken för att en efteranvändning kan ha förekommit föreligger, så se upp med denna stämpel!!

Isländska postverket är f.n. mycket angeläget om att insamla alla gamla stämplat, som finns kvar ute på postanstalterna, och genom vår kontaktman Thór Thorsteins kommer väl postverket nu att underrättas och genast ordna en indragning av Reykholt-stämpeIn.

Postal dokumentation ur kilovara
(Folmer Østergaard)

I en liten artikel med titeln "Postal dokumentation" i katalogen till Køge Frimaerkeklubs utställning 1981 har Folmer Østergaard pekat på hur kilovaran kan användas för att komplettera en samling av postal dokumentation. Vi återger här med Folmers medgivande huvuddelen av artikeln i översättning.

"Inom filatelin har det under ett antal år skett en utveckling i den riktningen att man nu samlar icke bara frimärken utan också objekt som visar deras användning på olika försändelser.

Inrikesbrev finns ju att få och även utrikes brev kan anskaffas, men en rad portosatser är omöjliga att få dokumenterade på hela försändelser, nämligen sådana där blanketten med frimärkena slutligen klipps och klippt hamnar i postverkets kilovara.

Detta gav anledningen till att jag företog en analys av ett kvartskilo isländsk kilovara. Kilovaror har ju hittills använts för att få fram dubletter eller för att studera stämplat. Men genom att företa en analys av portot på resp. klipp, jämfört med blankettypen, öppnar sig nya perspektiv. Metoden kan användas på kilovara från vilket land som helst men kräver givetvis att man sätter sig in i landets portosatser. Detta får dock med senare tids utveckling inom filatelin anses vara naturligt att göra - annars kan man ju inte på tillfredsställande sätt beskriva de brev som hör till en samling.

Nämnda analys, i detta fall av isländsk kilovara, gav det trevliga resultatet att alla utom några få av klippen entydigt kunde bestämmas, så att det var möjligt att helt klart ange vad vederbörande försändelse hade varit. (Vi skall här inskjuta, att artikeln var illustrerad med ett antal vackra klipp, vartill Folmer bifogat en analys. Ett klipp var sålunda från en postanvisning lydande på mellan 13.001 och 14.000 /gamla/ kronor, ett annat var från en paketavi för ett paket på mellan 3 och 5 kg med postförskott, vilket alltså Folmer räknat ut av portobeloppet och blankettypen.)

Det fanns dessutom rätt många olika portosatser, eftersom klippen ompände 4 portoperioder, och det fanns många olika paketvikter, tillägg för skrymmande eller ömtåliga paket, postförskott etc.

Några få klipp kunde jag inte omedelbart analysera, då portot inte stämde med några tillgängliga portotabeller. Vid förfrågan i Island fick jag upplyst att denna speciella blankettyper var ett adresskort för utrikes paket. Detta begagnas i Island så att frimärkena klistras på en talong som kvarstannar i Island och sedan kommer i kilovaran, medan portobeloppet antecknas på själva adresskortet som följer paketet. Taxorna för utlandspaket är komplicerade, och jag har ännu inte lyckats att få tag i dem.

En genomgång av isländska portotabeller och en analys av några äldre klipp visar, att när man går tillbaka till före 1973 kan man inte göra en entydig analys av postförskottsklippen. Detta beror på att man då hade en postförskottsavgift som var rörlig med beloppets storlek. År 1973 gick man över till att ha fast belopp, oberoende av beloppet.

I Island anbringas ofta frimärkena på de här typerna av blanketter i "fiskfjällsformat", alltså så att de delvis täcker varandra. Detta beror givetvis på märkenas storlek och portots höjd samt det begränsade utrymmet på blanketten. Det är förklaringen till att man finner så många isländska frimärken med delar av stämplarna, avbrutna mitt på märket. Detta sätt att klistra märkena får användas endast av postpersonalen, men att privata har tjänat en slant på denna frankeringsmetod visas av en del halva märken, som kom fram vid avtvättning.

Det finns alltså nu ytterligare ett sätt att använda kilovarna på, och man kan bygga upp roliga samlingar från många länder. Dessutom kan jag tillägga, att en samling av sådana klipp ofta kan monteras riktigt trevligt." (Slut på Folmers artikel.)

Vi tycker detta är väl värt att tänka på. Varför tvätta av sådana klipp i en kilovara, där resultatet bara blir märken med fula smådelar av stämplarna, avbrutna mitt på märket, vilket ju blir följderna av "fiskfjällsmetoden"? Ett klipp av den typen med tydlig, hel stämpel kan mycket hellre sparas och samlas tillsammans med brev. Ett problem med att samla helt å la Folmer, dvs. inklusive analys av portosatser, är dock att komma över portotabeller. För brev och liknande har Folmer Østergaard publicerat en portoöversikt för tiden 1876-1977 i den danska Nordisk Filatelistisk Tidsskrift nr 2, 1978. Vi har tänkt oss att i en framtid, då vi får mer tid att ägna oss åt annat än stämpelhandboken, i samarbete med Folmer försöka få fram en mera fullständig historisk portotabell, och då kanske vi även kan få plats för paketporton, portot för postanvisningar o.dyl.

Outlöst kilovara

Enligt "News from Iceland" hände det sig 1981 för första gången i isländska postverkets historia att en del av kvartskilopaketerna av kilovaran blev oavhämtade. Vissa isländska köpare, som lämnat

accepterade bud, vägrade sedan att lösa ut sina paket. Detta som en protest mot att de drabbas av ett extra pålägg i form av en omsättningskatt på nära 25 %, en skatt som inte tas ut av utländska köpare. Vi kan väl inte annat än hålla med de protesterande om att detta är i hög grad orättvist.

Paquebot-
stämpel-
fråga

Tor Jensen i Gilleleje frågar om en stämpel, som han funnit på 50 aur Í GILDI, grovtandat. Stämpel och ram är i röd färg, och vad Tor anser sig kunna läsa är (principskiss, ej naturlig storlek):

19
PAQUE

Ramens höjd är 13 mm. Framför "19" finns några tecken, som ej går att läsa på Tors exemplar, kanske en månadsuppgift. Om man tillägger bokstäverna BOT till höger om PAQUE, borde stämpelns längd bli ungefär 31 mm. (Efter "19" får man anta att det står t.ex. "03".)

Någon sådan stämpel finns inte med i Roger Hoskings skeppsstämpelkatalog. Vet någon någonting om denna stämpel?

"Legations-
stämplar"

I förra rapporten tog vi upp en fråga från Ólafur Elíasson om det funnits någon speciell möjlighet för beskickningar (vad som numera kallas ambassader) att makulera sin post. Frågan var föranledd av två av Ólafur studerade klipp. Det ena hade två isländska Geysir-frimärken av 1938 års utgåva, som makulerats med en stämpel i skrivstil "Kgl. Dansk Gesandtskab, Reykjavik". Det andra hade danska frimärken utgivna 1934-36, och dessa var stämplade "SENDIRÁÐ ÍSLANDS KAUPMANNAHÖFN", alltså av Islands beskickning i Köbenhavn.

Vi antydde i förra rapporten att dessa stämplarna kunde ha något att göra med andra världskriget men lät frågan om förklaringen av stämplarna gå vidare till våra läsare. Som många gånger förr har Folmer Østergaard ställt upp med sina enorma kunskaper om alla slags stämplarna och sänt oss följande svar:

"Sedan Storbritannien den 3 september 1939 förklarat Tyskland krig, förbjöd engelsmännen båtarna i linjetrafik från Danmark att medtaga post till och från Färöarna och Island, eftersom de eljest skulle föras in till Kirkwall (Orkneyöarna) för kontrabandkontroll. Alla varor som sändes skulle förses med ursprungscertifikat och konsulatsfaktura. Varor från axelmakterna var förbjudna.

För den officiella postens räkning utnämndes fartygens kaptener till kurirer, och från Danmark fick de medtaga kurirpostsäck från statsministeriet. Från Island och Färöarna sände danska beskickningen resp. amtmanden (landshövdingen) officiell post på samma sätt.

I början av januari 1940 kom någon i Köbenhavn att tänka på att man sände posten ofrankerad och därmed överträdde postverkens brevmonopol. Man anskaffade därför den berömda stämpeln "STATSMINISTERIET" för avstämpling av den post till Island och Färöarna som (frankerad) nedlagts i brevlådan i statsministeriet från de olika ministerierna. Beskickningen i Reykjavik och amtmanden på Färöarna har använt sina resp. kontorsstämplar.

Jag har ett klipp med isländska frimärken - fiskserien, sammanlagt porto 60 aurar - som är stämplat med en oval stämpel med texten KGL. DANSK REPRESENTATION I REYKJAVIK och i vilken för hand skrivits datum 26/3 1940. Tydligt är denna stämpel en

Parallell till stämpeln med ordet "Gesandtskab". Vidare har jag sett stämpeln "FAERØ AMT" med oval ram på klipp med danska märken.

Jag har också ett mycket intressant brev, som jag har fått från dåvarande danske ministern i Reykjavík, F. le Sage de Fontenay. Brevet är adresserat "Royal Danish Legation, Reykjavik" och har en påteckning i övre vänstra hörnet: "Royal Danish official Mail from H.M. Governor of the Faroe Islands. May 1st 1940." Denna mening är undertecknad "Hilbert" och vid sidan av namnet har påslagits "FAERØ AMT"-stämpeln. Frankering 2 st. 15 öres = 30 öre = 2. viktsklassen. Annullering med bläckstreck. Sedan är det stämplat "Received from H M Ships", alltså en engelsk Navy-stämpel. Dateringen kan tyda på att amtmanden Hilbert har sänt ett meddelande till beskickningschefen med den ockupationsflotta, som kom till Island den 10 maj 1940."

Så långt Folmer, som alltså ej berör stämpeln från isländska beskickningen i København. Det får väl dock anses sannolikt, att denna stämpel använts på motsvarande sätt som de danska stämplat, som Folmer omtalar. Ólafurs klipp med "SENDIRÁÐ"-stämpeln härrör sig i så fall från kurirpost, sänd från isländska beskickningen i København till isländska regeringen.

Christian IX-brevkorten

Vi har nu även från Helge Jonhammar fått en kommentar till Hålfdan Helgasons artikel i Rapport 49, där han visade att de två i Ringströms katalog upptagna typerna av Christian IX-brevkorten i valörerna 3 och 5 aurar måste vara från två olika tryckupplagor och dessutom bakvänt numrerade i Ringström, eftersom typ II är den äldre. Helge ansluter sig till Hålfdans uppfattning. Han rapporterar att hans tidigaste avstämpling av typ I är från den 5/9 1905 (ett kort Ringström 37 I), vilket därmed är det tidigaste vi hittills fått reda på för typ I, medan han har typ II stämplat från 1903 och framåt.

Helge har gått vidare, när han nu började att titta på dessa kort närmare. Han meddelar att det av kortet Ringström 36 II finns två olika undertyper. Den ena har, som Ringström anger, 36,5 mm mellan ramens innerkant och T i "Til", den andra 36,0 mm. Den förra har dessutom H i "Hjernamegin" en aning mera till vänster i förhållande till T än den senare. Här finns alltså mera att studera för brevkortsspecialisterna Hålfdan, Jaap Jongenburger och andra. Finns liknande skillnader också på 37 II och på de dubbla brevkorten?

Posttrafiken i Island

Vi har återigen från Tim Rinman fått ett utdrag ur Nordisk Post Tidskrift, innehållande nordisk poststatistik, denna gång för 1979 och 1980. (I denna statistik finns tyvärr inte Färöarna och Grönland medtagna.) En sammanställning med några tidigare år visar följande utveckling för Islands del.

	<u>1975</u>	<u>1977</u>	<u>1979</u>	<u>1980</u>
Befolkning vid årets slut i tusental	<u>219</u>		<u>229</u>	
Antalet postanstalter vid årets slut	207	190	178	162
Totalt antal "brevförsändelser" i miljoner	14	14,3	16,8	18,7
varav				

		1975	1977	1979	1980
a) vanliga brev		10	11,3	13,8	15,5
b) rek. och ass. brev		0,8	0,8	0,8	0,8
c) postkort		0,35	0,22	0,25	0,31
d) vanliga trycksaker		3	2,0	1,9	2,1
Postanvisningar	i milj.	0,48	0,49	0,52	0,55
In- och utbetalningar i postgirorörelsen	" "			0,90	0,91
Paket	" "	0,44	0,55	0,65	0,70
Tidningsexemplar	" "	6	6,2	5,6	5,9

Som synes går det uppåt med posttrafiken i Island i nästan alla avseenden. Nedgången i antalet postanstalter är dock påfallande och förklaras av det fortsatta snabba nedläggandet av brevsamlingsställen på landsbygden, där de ersätts av lantbrevbärarnas tjänster. Island hade cirka 270 brevsamlingsställen, när antalet var som störst omkring 1950, men vid slutet av 1979 fanns det bara cirka 80 kvar, varav sedan dess ytterligare många nedlagts. Samtidigt (1950-1979) hade dock netto ett tjugotal brevsamlingsställen upphöjts till postafgreidslor (postexpeditioner). Samtliga nordiska länder har reducerat antalet postanstalter under tiden 1975-1980, inget annat dock proportionsvis så mycket som Island.

Följande jämförelse avseende antalet försändelser per innevånare under 1980 kan kanske också vara av intresse.

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
Vanliga brev	133	85	68	96	133
Postkort	3,7	5,4	1,3	8,6	7,2

Jämfört med 1975 (se Rapport maj 1977) har antalet brev per huvud ökat i alla länderna, procentuellt kraftigast i Island (närmare 50 %, medan övriga länder ligger vid en ökning på 10-20 %). Vykortsskrivandet tycks däremot vara en konst på utdöende, ty antalet postkort per innevånare har fortsatt att minska, dock med undantag för Sverige, där en ökning har inträtt (helt hänförlig till året 1980, om statistiken nu inte ljuger - fick vi ett extra tillskott av turister det året?).

Sprutt på Stora G. Sprutar söndagar

I förra rapporten skrev vi litet om Stora Geysir och om det försök som gjorts för att få den att spruta igen. Vi kan nu tala om, att den sänkning av vattenytan som gjorts blivit lyckad. Geysir sprutar dock icke på eget bevåg utan måste först "matas" med såpa eller tvål. Detta bör dock inte ske för ofta. Under sommaren 1982 har tillsyningsmannen i Geysir "matat" Stora Geysir en gång varje söndagseftermiddag, och Stora Geysir har inte svikit förväntningarna utan sprutat högt och kraftigt, alldeles som i gamla dagar.

Halldóra Bjarnadóttir

När man samlar på eller bara är intresserad av äldre brev från ett så begränsat område som Island, slår det en ofta att en viss adressats namn dyker upp om och om igen på äktgånga bruksbrev. Förklaringen är naturligtvis att så få personer eller firmor med en större korrespondens sparar på breven eller kuverten. Ibland händer det att man skulle tycka det vara roligt att få veta något om en sådan adressat.

Redaktören för "Rapport" har fastnat för ett sådant namn, Halldóra Bjarnadóttir. Ett rätt stort antal till henne adresserade brev, bl.a. nummerstämpelbrev, började dyka upp på olika auktioner för 4-5 år sedan. Intressant var det stora antalet

"penningsbrev", alltså brev med en inlagd, på kuvertet angiven, penningssumma - aldrig särskilt stor - vilket gav upphov till ovanliga portosatser. Varför skickade man nu pengar till Halldóra? Av kuverten framgick att hon bodde i Akureyri på 1910-talet och var skolrektor då. Jag blev särskilt intresserad av henne, när jag för några år sedan av islänningar fick höra, att hon var en rätt bemärkt person, att hon ännu levde och att hon då var Islands äldsta innevånare, långt över 100 år. I våras såg jag sedan, att en annan kvinna, bara 103 år, angavs i "News from Iceland" som "den äldsta islänningen sedan Halldóra Bjarnadóttir dog".

Eftersom det säkert är ett icke alldeles obetydligt antal föreningsmedlemmar, som har något Halldóra-brev i samlingen, tyckte jag att jag kunde be vår vice ordförande, Einar Kristjánsson, försöka få fram litet uppgifter om Halldóra. Här följer Einars rapport:

"Halldóra Bjarnadóttir föddes 14/10 1873 i Ás í Vatnsdal (A-Húnavatnssýsla) och var alltså jämnårig med de isländska frimärkena. Hon skaffade sig utbildning i Norge och avlade 1899 lärarexamen i Oslo, varefter hon var lärare i Reykjavík under ett år. Efter ytterligare en tid i Norge kom hon hem till Island 1908 och var rektor för lågstadiet i Akureyri fram till 1918.

Hon var mycket skicklig i hemslöjd, särskilt vävnad och broderi. Under åren 1922-1957 var hon allmän hemslöjdskonsulent med årligt anslag från Alltinget. För denna syssla reste hon flera gånger till andra nordiska länder och England på hemslöjdsmissor och kongresser, och hon samlade bilder av isländsk hemslöjd för en planerad bok i detta ämne.

Hon var också aktiv inom kvinnorörelsen och ansvarig utgivare och redaktör för årsskriften Hlín från 1917. Hon var länge bosatt i Blönduós.

När hon blev 107 år fick hon brev från myndigheterna som påpekade att barn i hennes ålder hade rätt till fri trafikundervisning.

Halldóra Bjarnadóttir dog ett år senare, i november 1981."

Ja, kanske vi en gång får se henne i serien "Berömda islänningar"? Hon kom ju som levande så nära odödligheten man kan begära.

Bilaga

Resultatlista från auktionen den 21 mars 1982